
Niedermüller Péter

A *Replika* által feltett kérdésekre szeretnék "egyben" válaszolni, márcsak azért is, mert a kérdések — legalábbis számomra — nagyon szorosan összetartoznak. Mindenekelőtt azonban azt kell leszögezni, hogy magam a polgárosodáshoz mint társadalomtörténeti problémához nem sokat értek. Éppen ezért a következőkben inkább egy olyan szemléletre hívom fel — egészen röviden — a figyelmet, amely, meggyőződésem szerint, elgondolkodtató és felhasználásra érdemes szempontokkal gazdagíthatja a további kutatásokat. Ez a megközelítés a kulturális antropológia által kidolgozott módszertan, ami az elmélet felől közelít a polgárosodáshoz. Az antropológia a köznapi gondolkodásban, illetve a szokásos társadalomtudományi munkamegosztásban a hagyományos vagy törzsi társadalmak kutatásával foglalkozik. És ez még akkor is így van, ha már a kulturális antropológia egyáltalán nem csupán a "primitívekkel" foglalkozó diszciplína, hanem egy igen tág érdeklődéssel bíró társadalomtudományi terület. Nyilvánvaló azonban, hogy a polgárosodás, a polgárság, a polgári kultúra mint kutatási objektumok csak erősen marginális pozíciókat foglalnak el az antropológiai vizsgálatokon belül — és ezen az a tény sem változtat, hogy azért Németországban, Skandináviában (elsősorban Svédországban), valamint Franciaországban — egyre kiterjedtebb a polgári kultúra és társadalom iránti antropológiai érdeklődés. A kérdés pontosan erre a helyzetre irányul: mi az, amit az antropológia a polgársággal, a polgárosodással kapcsolatban mondani tud; s ha valóban tud valamit mondani, akkor miért ennyire marginális jelentőségűek ezek a kutatások? A válasz az utóbbi kérdésre egyszerűbb és rövidebb. Meg lehet ugyanis figyelni, hogy Európának azokon a vidékein, ahol a kulturális és szociálintropológiának vannak valamiféle tudománytörténeti hagyományai, ott a polgárság, a polgárosodás nem jelent társadalmi avagy társadalomtudományi problémát. Legalábbis nem jelenti a mai, modern vagy posztmodern társadalom problémáját. A kérdés ezeken a területeken nem az, hogy van-e polgárság; kik nevezhetők polgárnak; hogyan kapcsolódik össze a modernizáció és a polgárság. Ezek a kérdések Nyugat-Európában legfeljebb történeti dimenzióikban vetődnek fel — és ezekben a vonatkozásaikban érintkeznek az antropológia szempontjaival. Azaz a kulturális antropológia oly mértékben foglalkozik a polgárság kutatásával, amekkora ennek a kategóriának a "társadalmi súlya", amennyire ez a kategória magára vonja a megismerési érdeklődést. Kelet-Európában és Magyarországon azonban más a helyzet, mivel úgy látszik, ezeken a területeken a polgá-

.....

mit jelent *megtapasztalni* az ezekhez a kulturális modellekhez való tartozást. Másként fogalmazva — és utalva E. P. Thompsonra —, a polgári valóság szubjektív elsajátításának folyamatára tud az antropológia rákérdezni. Ezen az általános kérdésfeltevésen belül két megközelítési módot lehet elkülöníteni. Az egyiket szívesen nevezném történeti antropológiai megközelítésnek. E szemlélet a polgári valóság szubjektív elsajátításának történeti folyamatát igyekszik megvilágítani; azt a módot, ahogyan a polgári kultúra koncepciói kialakultak, történetileg konstituálódtak és azt a történetileg változó világképet, amely ezeken a koncepciókon keresztül létrejött. A másik kínálkozó megközelítési mód a jelenből indulhatna ki, s azt vizsgálhatná meg, mi történt a polgári kultúrával a második világháborút követően; mit jelentett a polgárság, a polgári kultúra megtapasztalása a szocializmus időszakában; milyen kulturális stratégiák alakultak ki egy olyan történeti korszakban, amikor a politika egyszerűen kinyilatkoztatta, hogy a polgárság mint olyan nem létezik. Meggyőződésem, hogy a kulturális antropológia meg tudna ragadni olyan mechanizmusokat, amelyek feltárása nyomán pontosabb képünk lenne arról a kulturális szerkezeetről, amit polgári kultúrának nevezünk. Az antropológia szívesen szolgáltatna empirikus adatokat a polgári kultúra létformáit illetően; azaz a kulturális antropológia szívesen beszélné a polgárságról és a polgári kultúráról ideológia- és politikamentesen, szigorúan társadalomtudományi kategóriák segítségével.